

Яковенко Р. В., к. е. н., викладач кафедри економічної теорії та права Кіровоградського національного технічного університету

ВІДТВОРЕННЯ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті розкрито еволюцію поглядів на роль людини в економіці у працях представників різних наукових шкіл і течій. Розкрито суперечливий характер розвитку людини та її праці. Виведено конкретні заходи в структурі соціально-економічної політики держави, що мають сприяти розвиткові людського потенціалу України.

The article reveals the evolution of views on the role of a human in economics in the papers of economists of different scientific schools and trends. Contradictory nature of human development and its work have been disclosed. Measures in the structure of the state social and economic policies, which are to improve the present conditions and to help the development of the human potential of Ukraine, have been specified.

Постановка та актуальність проблеми. Однією із складних та визначальних проблем соціально-економічного прогресу є розвиток людини, зміна її місця і ролі у виробництві та суспільстві. Зростання продуктивних сил на основі науково-технічного прогресу зумовило суттєве підвищення продуктивності суспільного виробництва, ефективності економіки, що істотно змінило характер праці та умови життя. Наростання кількісних змін у складових життєдіяльності людини призвело до глибоких якісних зрушень.

В індустріальну епоху панувало матеріальне виробництво, яке спрямовувалось на задоволення матеріальних потреб населення. Поряд із матеріальним виробництвом існувала сфера послуг, яка забезпечувала задоволення соціально-культурних потреб. Але, як ступінь її розвитку, так і вплив на життя людей був обмеженим, зокрема у розрізі якості задоволення цих потреб.

Науково-технічна революція другої половини ХХ ст. значно пришвидшила розвиток суспільного виробництва. Водночас з істотним зростанням його обсягів відбулась докорінна зміна його структури. Пануючого стану набула сфера послуг: освіта, наука, медичне обслуговування, культура, соціальне забезпечення, тобто галузі, які

безпосередньо впливають на розвиток людини, зростання її освітнього, професійно-технічного і культурного рівнів, охорону здоров'я, умови і тривалість життя. Людина зі звичайного фактора виробництва поступово перетворюється у творчу силу, здібності і сили якої визначають розвиток економіки та суспільства.

Становлення нового інформаційного технологічного способу виробництва, інформації та знань як нового виробничого ресурсу, який, будучи формою реалізації та примноження розумового потенціалу людини, визначає утвердження інноваційного типу розвитку, інтелектуалізацію виробництва та праці. Нова техніка і технологія змінюють характер праці, поряд з продуктивними якостями зумовлюють дедалі ширший розвиток і використання громадянських, соціальних та духовних якостей людини. Інтелектуалізація виробництва не лише передбачає високий освітньо-кваліфікаційний та культурний рівень працівників, але й докорінно змінює їх становище у виробництві та суспільстві [3, с. 1].

Глобальний і глибинний характер змін у розвитку людини, зростаючий вплив людини на економіку та суспільне життя зумовили те, що ООН починаючи з 1990 року розраховує індекс розвитку людського потенціалу (або індекс людського розвитку, ІЛР) різних країн світу, який є передумовою розробки та впровадження державної соціально-економічної політики. Ще донедавна він обраховувався на основі таких показників: середня тривалість життя, рівень освіти та дохід на одну особу.

В сучасних умовах, цей індекс є важливим орієнтиром у розвитку кожної країни, але досвід його застосування засвідчив, що він, на сьогодні, не враховує громадського та соціально-культурного розвитку суспільства. Тому ООН періодично, поряд із вказаними показниками, досліджує інші аспекти життєдіяльності людини (соціально-політична активність, рівень розвитку демократії тощо). Звіт з розвитку людського потенціалу 2010 року включає новий показник вимірювання гендерної нерівності, який бере до уваги рівень материнської смертності та присутність жінок у парламенті. Також у Звіті

введений багатовимірний показник бідності, який оцінює бідність не лише з огляду на рівень прибутків, а й враховує численні фактори на рівні домашніх господарств – від основних життєвих стандартів – доступу до шкільної освіти, чистої води і медичної допомоги. З огляду на методологічні уточнення в обрахуванні формули ІЛР, рейтинг країн 2010 року несумісний з рейтингами у попередніх Звітах [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття „людський потенціал” нове, воно породжено досягненнями у просуванні людства від „людини економічної” до „людини творчої”. Ще донедавна панувала „людина економічна”, це знаходило вираз у науковій розробці матеріальних інтересів, матеріальних потреб, товару „робоча сила” і його вартості, відтворенні робочої сили, трудового потенціалу тощо.

З перетворенням інформації і знань у якісно новий фактор виробництва інтелектуалізація праці не лише підносить освітній та професійний потенціал людини, а й змінює її місце і роль у виробництві та суспільстві. Поряд з економічними, продуктивними якостями людини істотно зростають її особисті та громадянські якості (соціальні, духовні, психологічні тощо). Володіння знаннями і вмінням їх реалізовувати у процесі виробництва змінює не лише становище людини у виробничому процесі, але й підносить її громадянську активність.

Поняття „людський потенціал” часто зустрічається у зарубіжній науковій та публіцистичній літературі, проте теоретико-методологічне обґрунтування цієї категорії стало можливим лише нещодавно, що об’єктивно викликано історичними передумовами і трансформаційними процесами у сучасній економіці. Фундаментальне підґрунтя дослідження зазначеної проблематики заклали такі вчені, як В. Автономов, Г. Беккер, Д. Белл, П. Друкер, С. Дятлов, К. Колін, В. Марцинкевич, Л. Нестеров, Ю. Нетесин, Д. Норт, Н. Римашевська, А. Сен, Е. Тоффлер, Л. Туроу, Махбуб уль Хак, Т. Шульц.

В Україні дослідження проблем людського потенціалу знайшли

відображення у працях таких вчених-економістів, як Д. Богиня, М. Горожанкіна, О. Грішнова, С. Задорожна, А. Колот, Е. Лібанова, О. Новікова, О. Стефанишин, Л. Ткаченко, А. Чухно. Проте в наукових працях низка питань залишаються дискусійними, і такими, що потребують подальших досліджень. Це стосується, зокрема, сутності, структури та історичного місця поняття „людський потенціал”, теоретико-методологічного обґрунтування еволюції праці людини та визначення передумов розширеного відтворення людського потенціалу.

Мета цієї статті полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні розвитку людського потенціалу як нового ступеня у розвитку людини та її праці, змін якісних параметрів особистості в процесі розвитку економіки та суспільства, які характеризують трансформаційні процеси в економіці України.

Виклад основного матеріалу. Класична політична економія аналізувала економічну категорію „робоча сила”, яка була товаром, об’єктом купівлі-продажу, а результати її праці відчужувалися від власника. Ця школа обґрунтувала модель „економічної людини”.

К. Маркс та його прихильники розкрили механізм експлуатації робочої сили, обґрунтували вартість товару „робоча сила”, співвідношення між нею і вартістю створюваного робітником товару, розкрили зміст додаткової вартості.

Неокласична школа робить крок уперед у пізнанні людини, як фактора виробництва, досліджує її поведінку в економічному житті, розкриває її мотиви. Але, за певного прогресу (урахуванні моральних та інтелектуальних чинників), неокласика обмежується „людиною економічною”. Особливо це проявляється у таких формах неокласики як мейнстрім, економікс.

Історична школа додала до аналізу людини національну свідомість та патріотизм, інституціональний напрям акцентував увагу на соціально-психологічних факторах, а неоліберальна школа визначила провідною складовою здатності людини до економічної діяльності підприємницькі

здібності (дет. див. табл. 1).

Обґрунтування теорії людського капіталу стало визначною віхою змін у місці та ролі людини у виробництві, у розвитку інтелектуальних, соціальних та духовних рис людини. Все це визначило перехід від людини, як фактору виробництва, до людського потенціалу, як єдності продуктивних якостей людини та її освітньо-інтелектуальних, соціально-психологічних та духовних рис, що відіграють зростаючу роль у виробництві та в суспільному житті.

Об'єктивною основою зміни місця і ролі людини в процесі виробництва є його науково-технічне удосконалення. Виводячи людину з безпосереднього процесу праці, підвищуючи її кваліфікаційно-освітній рівень, НТП збільшує обсяг вільного від праці часу, як простору для розвитку людини. Це знаходить вияв у таких історичних процесах, як посилення громадянської активності в процесі захисту своїх прав, розвиток і посилення суспільної ролі профспілок, зростання культури широких верств населення.

Зміни у співвідношенні економічного, продуктивного та людського, громадянського на рівні людини поєднуються з макроекономічними зрушеннями у суспільстві. Перехід від панування матеріального виробництва до панування сфери послуг змінює структуру зайнятості, підвищуючи питому вагу вчителів, науковців, лікарів, працівників культури, які відзначаються вищим освітньо-інтелектуальним та культурним рівнем. Вони утворюють середній клас, громадянське суспільство [3, с. 8].

Поняття „людський потенціал” характеризує надбання людської цивілізації, подолання невідповідності між економічними, продуктивними складовими людини та її суспільними, громадянськими якостями. Це важлива віха на шляху переходу від „людини економічної” до „людини творчої”, перетворення її на мету, критерій і головний рушій прогресу цивілізації.

Еволюція формування людського потенціалу в економічній теорії

Школа / напрям	Погляди на економічну роль людини	Погляди на продуктивність виробництва
1	2	3
Думка стародавнього світу (узагальнення)	Людство не є однорідною масою, воно поділяється на вільних і рабів, на касты і класи, своїх та чужинців. Праця, на відміну від війни, не є головним джерелом добробуту, і є властивістю лише нижчих верств населення	Розглядається необхідність раціонального використання рабів для виконання ними виробничих функцій. Форми відтворення: обережність використання рабів, їх придбання, завойовницька активність. Ефективність праці та виробництва не визначається як проблема
Меркантилізм	Визначає головною складовою людського потенціалу здатність до торговельної діяльності, як джерела накопичення багатства, провідним класом при цьому виступають торговці	Ефективність торгівлі визначається обсягами ввезення золота в країну і формується як власними мотивами торговців – так і політикою державного регулювання (протекціонізму)
Класична політична економія	Населення є головним джерелом сплати податків, робочої сили, базою для поділу праці та створення національного багатства, джерелом соціальної активності. Застосовує категорію „робоча сила”, вартість якої визначається потребами відтворення людини, як фізіологічної істоти. Економічна поведінка людини розглядається як розумна та раціональна. Досліджується модель „людини економічної”	Виробнича продуктивність розглядається у екстенсивному розрізі, „людина економічна” при цьому спроможна до самовідтворення через раціональну поведінку у напрямі задоволення особистих первинних потреб. Також розглядається збільшення заробітної плати, що здійснюється автоматично через механізм „невидимої руки”
Школа соціалістичного напрямку	Вперше визначальну роль у економічних процесах відведено знанням. Праця розглядається як ознака соціальної нерівності, і людина в процесі праці потребує соціального захисту	Досягається через поєднання фізичної праці з розумовою, заняття мистецтвом і наукою у вільний від праці час. Наводяться пропозиції щодо владнання протиріч між працею і капіталом, створення моделі справедливого суспільства

1	2	3
Історична школа	Використовує термін „нація” і зародки макроекономічного аналізу. Людський потенціал при цьому є результатом еволюції та передумовою майбутнього, включає в себе національні та ментальні особливості	Визначає довгострокову, перспективну продуктивність праці, яка може досягатись, в тому числі через жертвування певних поколінь своїм добробутом на користь наступників; велике значення надається неекономічним чинникам
Маржиналізм	Не розглядає людський потенціал як сукупну категорію, акцентує увагу на окремих його одиницях, зокрема виробниках і споживачах. Праця – при цьому одноманітний, незмінний і монотонний процес	Визначає граничні здібності людини в процесі виробництва, окрему увагу приділяє значенню обсягів та корисності споживання певних одиниць товарів
Неокласична теорія	Заперечує існування „людини економічної”, вводить до економічного аналізу моральні, інтелектуальні та екологічні чинники. Однак висновків щодо зростання продуктивних здібностей людини внаслідок їх застосування не робиться. Людський потенціал – динамічний чинник, суттєве значення в його структурі посідає накопичення знань	Економічне зростання залежить від нагромадження капіталу та приросту населення так само, як і від розподілу ресурсів. Застосовується динамічний підхід до аналізу продуктивності праці, який залежить, у тому числі, й від поступового зростання знань населення
Кейнсіанство	Індивідуальний чинник праці не аналізується, проте зазначається роль знань та досвіду в процесі суспільного виробництва. Повністю заперечується існування „людини економічної”	Сукупна продуктивність праці зростає внаслідок державного втручання у ринок праці, збільшення обсягу державного замовлення та державну інвестиційну політику
Інституціональний напрям	Включає до виробничих здібностей людини інстинкти, способи мислення, соціально-психологічні властивості. З’являється економічна категорія „людський капітал”, яка аналізує нові форми реалізації здібностей людини в процесі виробництва	Продуктивність праці залежить від освіти, змін у соціальній структурі населення. Паралельно застосовуються інтенсивний та екстенсивний підходи до економічного зростання. Визначальним чинником продуктивності праці стає інформація

1	2	3
Неоліберальна школа XX століття	До числа виробничих потенцій в обов'язковому порядку входять підприємницькі здібності та здатність до інновацій. Застосовує категорію „homo creativus” та продовжує аналіз людського капіталу. Мотиватором праці стає не рівень отримання доходів, а розширення кола можливостей людини	Аналізуються інтенсивні моделі економічного зростання, в яких дедалі зростаючу роль відіграє професійно-освітній рівень працівників. При цьому праця і науково-технологічний прогрес – є окремими чинниками, що здійснюють вплив на економічне зростання

Джерело: Яковенко Р. В. Відтворення людського потенціалу в умовах трансформаційної економіки : дис. ... кандидата екон. наук : 08.00.01 / Яковенко Роман Валерійович, К., 2011. – 213 с. – С. 31–33.

Людський потенціал є властивістю людини, яка є необмеженою і спроможна до відтворення, зростання, часткового успадкування. Він не відчужується від людини і не зношується в процесі застосування його в процесі творчої та розумової діяльності [4, с. 24].

Трансформаційна криза зумовила глибокий і довготривалий спад виробництва, який призвів до суттєвого зменшення людського потенціалу. Якщо у 1992 р. за індексом розвитку людського потенціалу Україна посідала досить високе 45 місце серед 162 країн світу, то криза 90-х років відкинула її на 102 місце (1998 р.). З початком економічного зростання ситуація поліпшується.

У 2000 р. Україна посідає 80 місце серед 174 країн світу. У 2005 та 2008 рр. наша держава займала 76 місце, а в 2010 р. її рейтинг піднявся до 69 позиції з 169 країн.

Відносне зростання людського потенціалу в Україні супроводжується погіршенням професійно-кваліфікаційної структури зайнятих. Руйнування високотехнологічних і переважання низькотехнологічних виробництв зумовлюють зменшення зайнятості в науці, еміграцію висококваліфікованих інженерно-технічних працівників і збільшення малокваліфікованої праці представників найпростіших професій. Так, за період 1999–2005 рр. (тобто за

роки економічного зростання), істотно зменшилась чисельність професіоналів, спеціалістів, технічних службовців, кваліфікованих аграріїв, операторів і складальників устаткування та машин, і водночас збільшилась чисельність робітників найпростіших професій [2].

Таблиця 2

Основні індикатори розвитку людського потенціалу в Україні

	1992	1995	2000	2008
Середня очікувана тривалість життя, років	69,1	66,9	68,1	67,7
Частка грамотного дорослого населення відповідного віку, %	98,5	98,6	99,6	86,5
ВВП на душу населення (за ПКС), дол. США	5921	3734	3816	6848
Індекс людського розвитку (ІЛР)	0,773	0,734	0,748	0,788
Рейтинг України за ІЛР / кількість країн	45 / 162	85 / 174	80 / 174	76 / 177

Джерело: Складено автором за даними: Human Development Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdrstats.undp.org/en/countries/profiles/UKR.html>.

Як видно з таблиці 2, середня очікувана тривалість життя зменшується, особливо в період кризи 90-х років. В 2000 році вона зросла, але в наступні роки, за виключенням 2010 р., має місце тенденція до скорочення тривалості життя. В 2010 році вона дорівнює 68,6 року, і це в той час, коли низка розвинутих країн перевищили 80-річну межу: Японія (82,3 року), Швейцарія (81,3 року), Франція (80,2 року), Італія (80,3 року). Відставання за тривалістю життя від розвинутих країн в Україні поглиблюється розривом за цим індикатором між жінками та чоловіками [1]. Імовірність при народженні дожити до 65 років для жінок становить 79,5%, а для чоловіків лише 50,4%.

Суспільні видатки на охорону здоров'я в Україні становлять 4,0% ВВП. Водночас у Норвегії, Франції та Ісландії вони перевищують 8% ВВП, у Великій Британії, Швеції, Данії, Австрії – 7%, у Канаді, Швейцарії, Японії, США – 6%, в Ірландії, Нідерландах, Фінляндії, Іспанії – 5% ВВП. Звідси впливають такі показники як кількість лікарів на 100 тис. населення,

смертність немовлят і дітей віком до 5 років, материнська смертність, за якими Україна у 3–4 рази відстає від розвинутих країн.

Важливе значення у розвитку людського потенціалу відіграє валовий сукупний коефіцієнт охоплення навчанням, який характеризує формування інтелектуального потенціалу країни. За цим показником в Україні охоплено навчанням 90% населення, що дає нашій державі право посісти високе 39 місце серед країн світу, випереджаючи багато розвинутих країн: Швейцарію (85,7%), Японію (85,9%), Люксембург (84,7%). Це досягається за рахунок високого рівня писемності дорослого населення (15 років і старше) – 99,7%. Водночас формується нова ситуація: багато розвинутих країн досягли повного охоплення освітою першого рівня і приділяють увагу новим формам навчання та підвищення кваліфікації, що перевищує 100% (Австралія – 113%, Фінляндія – 101%, Данія – 102,7%, Нова Зеландія – 108,4%).

Як зазначає А. Чухно „...масово-поточна освіта, розрахована на середню людину, що породжує масову посередність, губить талант – головне багатство суспільства. Індивідуалізація освіти, її спрямованість на пошук і виховання талантів – одне з головних і визначальних завдань у перебудові освіти” [6, с. 37].

Суспільні видатки на освіту в Україні становлять 5,3% ВВП, що суттєво перевищує цей показник у деяких розвинутих країнах (Італія – 4,7%, Іспанія – 4,3%, Японія – 3,6%). Але, за іншими показниками в Україні спостерігається гірша ситуація. Так, видатки на дослідження і розробки складають 1,2% ВВП, що хоча й більше ніж в Іспанії та Італії (по 1,1% ВВП), але в інших країнах цей показник досягає 1,7–1,9% ВВП (Норвегія, Канада, Нідерланди, Велика Британія, Бельгія), 2,0–2,7% (Швейцарія, Франція, США, Данія, Австрія), 3% і більше (Ісландія, Швеція, Японія, Фінляндія).

Особливо велике відставання України за темпами економічного зростання полягає у виробництві ВВП як в цілому, так і на душу населення. Так, у 2010 році наша країна виробляла 6591 дол. ВВП на одну особу. Країни-лідери рейтингу з найнижчими показниками ВВП на душу населення

(Іспанія – 27,1 тис. дол., Нова Зеландія – 24,9 тис. дол. та Італія – 28,5 тис. дол.) мінімум в 4 рази перевищують український рівень. А в Норвегії (41,4 тис. дол.) та США (41,8 тис. дол.) виробляють у 6 разів більше ВВП на одну особу.

Великі обсяги виробництва ВВП на одну особу дозволяють розвинутим країнам формувати організацію зарплати на її мінімальних обсягах у розрахунку на годину праці. Останніми роками її розмір дорівнює у США – 7,15 дол., Канаді – 8,5 дол., Франції – 10,3 дол., Великій Британії – понад 10 дол. Це означає, що людина за нормальних умов праці протягом 8-годинного робочого дня не може заробити менше 56,2 дол. у США, 82,4 дол. у Франції та Великій Британії. Україна поки що не може забезпечити гідну погодинну оплату праці, і керується мінімальною заробітною платою на місяць, яка з 01.04.2011 р. по 31.09.2011 р. складає 960 грн. (мінімальна погодинна оплата за цей же період встановлена на рівні 5,77 грн.). Середня заробітна плата в Україні, яка по різних галузях перевищила в 2010 році 2000 грн., еквівалентна 250 дол. Французький і англійський працівники спроможні заробити таку суму за три дні.

Невідповідність зарплат і пенсій зростаючим потребам людей загострюється надмірною та необґрунтованою диференціацією рівня доходів. Найвищі розміри приросту заробітної плати в 2010 році фіксуються у таких галузях, в яких вона традиційно є найвищою (авіаційний транспорт – 6243 грн., фінансова діяльність – 4384 грн., державне управління – 2600 грн.), в той час, як в сільському господарстві вона трималася на рівні 1300 грн., охороні здоров'я – 1545 грн., в сфері освіти дорівнювала 1823 грн [2]. При цьому, частка населення із середньодушовими доходами на місяць нижчими за прожитковий мінімум складає 39,8% і з загальними доходами – 29,3%, що свідчить про значний рівень бідності населення.

Отже, розвиток людського потенціалу в Україні характеризується глибокими суперечностями. Низька тривалість життя, що загострює демографічну ситуацію в країні, зумовлює скорочення людського потенціалу.

Сприятливі тенденції його розвитку проявляються лише у сфері освіти, в якій Україна випереджає навіть деякі розвинуті країни.

Науково-технологічне удосконалення виробництва активно впливає на інтелектуалізацію виробництва і праці, підвищення професійно-кваліфікаційного рівня працюючих. В умовах України цей процес пов'язаний з переходом від низькотехнологічного, сировинного характеру виробництва до подальшого зростання високотехнологічної, науковомісткої праці. Зміна структури економіки викликати зростання частки висококваліфікованої робочої сили: робітників та інженерно-технічних працівників, науковців, підвищуватиме їх професійний, освітній і культурно-технічний рівень.

Нова техніка і технологія разом зі зростаючим професійно-освітнім рівнем працівників забезпечують зростання продуктивності праці, масштабів і ефективності економіки, збільшення ВВП на одну особу, що розширює можливості для зростання заробітної плати, пенсій та соціальних виплат, піднесення добробуту народу, якості життя. Отже, на сьогоднішній день структуру виробничих сил формують: інтелект, інформаційна база, науково-творчий потенціал; підприємницький ресурс; праця та її мотивація; техніка і технологія (засоби праці); енергетична праця; матеріально-сировинна база; територіально-просторовий розвиток; організаційно-структурні чинники; культурне середовище [5, с. 79].

Відтак, до чинників відтворення людського потенціалу автор пропонує віднести поліпшення якості харчування (збільшення споживання екологічно чистих продуктів, підвищення культури і структури харчування, наближення реального харчування до його науково обґрунтованих норм тощо), забезпечення усіх верств населення товарами довгострокового користування (мікрохвильові печі, кондиціонери, комп'ютери, мобільні телефони тощо), поліпшення умов проживання населення (забезпечення кожної сім'ї квартирою, а кожного члена сім'ї – окремою кімнатою, підвищення якості та комфортності квартир, ліквідація черги на державне житло, збільшення обсягів соціально доступного житла тощо).

Поліпшення умов праці та життя є важливою умовою збільшення тривалості життя. Виробництво має не лише створювати умови для цього, а й стимулювати зростання рівня освіти і культури, сприяти утвердженню здорового способу життя, що, разом з удосконаленням медичного обслуговування, забезпечує зміцнення здоров'я і збільшення тривалості життя. Для цього особливо важливо поступово наблизити суспільні видатки на охорону здоров'я до показників розвинутих країн, збільшити кількість лікарів на 100 тис. населення, змінити співвідношення між народжуваністю і смертністю за рахунок поліпшення умов життя і праці, істотного зменшення смертності немовлят, дітей віком до 5 років, материнської смертності.

Важливо не лише подолати відставання від розвинутих країн за видатками на дослідження та розробки, а й посилити телефонізацію країни, особливо сільської місцевості, залучити якомога більшу кількість населення до користування мобільним телефонним зв'язком, збільшити кількість користувачів Інтернету, яких в Україні у 2010 році налічувалось 105 на 1000 осіб (в 2008 р. їх було 97). Навіть якщо порівнювати з найменш розвинутими за цим показником країнами, то українські показники, як мінімум, в 4,5 рази є меншими ніж в Іспанії, Бельгії, Великій Британії, Італії [1]. Інтернет відіграє величезну роль у становленні інформаційної економіки та суспільства. Тому вкрай важливо неухильно долати відставання за цим напрямом.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. У статті запропоновано нове вирішення наукової задачі – теоретико-методологічного обґрунтування становлення нового поняття „людський потенціал”, яке характеризує сучасні досягнення у розвитку людини та її праці. Концепція людського потенціалу визначає суспільно-еволюційні зміни у процесі праці, формує нові пріоритети економічної діяльності, розкриває економічні та суспільні перетворення, що відбуваються внаслідок науково-технічного прогресу та впровадження його результатів у суспільне життя. Людський потенціал є важливою віхою в процесі еволюції від „людини економічної” до

„людини творчої”.

Подальші дослідження у цьому напрямі дозволять удосконалити систему обрахунку людського потенціалу, його кількісних і якісних проявів; визначити ступінь реалізації та механізм нагромадження людського потенціалу тощо.

Література

1. Human Development Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hdrstats.undp.org/en/countries/profiles/UKR.html>.
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
3. Яковенко Р. В. Відтворення людського потенціалу в умовах трансформаційної економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.01 „Економічна теорія та історія економічної думки” / Р. В. Яковенко, К., 2011. – 19 с.
4. Яковенко Р. В. Відтворення людського потенціалу в умовах трансформаційної економіки : дис. ... кандидата екон. наук : 08.00.01 / Яковенко Роман Валерійович, К., 2011. – 213 с.
5. Стеченко Д. М. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / Стеченко Д. М. – К. : Вікар, 2003. – 262 с.
6. Чухно А. А. Твори : у 3 т. / НАН України, Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка, Наук.-дослід. фін. ін-т при М-ві фін. України / Чухно А. А. – К., 2006. – Т. 1 : Становлення і розвиток ринкової економіки. – 2006. – 592 с.

Одержано 17. 06. 2011